

Reactie op Verhofstadt

| André Mommen en Jan Dumolyn

Al enkele maanden geleden publiceerde de Belgische premier en would-be-wereldleider Guy Verhofstadt zijn "open brief aan de antiglobalisten". Die had hij eerst voor "politieke hooligans" versleten, maar na de succesvolle en volledig vreedzaam verlopen massamobilisaties in Brugge, Luik en Gent in het kader van het Belgische EU-voorzitterschap, heeft hij zijn toon sterk gemilderd. In zijn open brief verveet hij de "andere-wereldbeweging" nog over "geen antwoorden" te beschikken, hoewel linkse studiediensten, vakbonden en NGO's al jarenlang kilo's dossiers terzake naar zijn bureau hebben gestuurd.

Er volgden heel wat reacties op Verhofstadts brief, die in grote meerderheid negatief waren tegenover vorm en inhoud. Daarna volgde op 30 oktober zijn 'internationale conferentie' in Gent, waar Naomi Klein en andere 'denkers' van de antiglobalistische beweging een lezing mochten houden, waarna Verhofstadt en Bill Clinton overgingen tot 'ethisch-neoliberale conclusies' die voorlopig meer van hetzelfde beloven. Toch is het duidelijk dat het amalgaam van sociale bewegingen en linkse groepen dat zich ook in België tot een politieke realiteit heeft ontwikkeld, nu plots zeer ernstig wordt genomen en er al tenminste initiatieven worden genomen om hen te sussen. Dat geeft ons een publieke ruimte om het debat ten gronde verder te zetten. Het Instituut voor Marxistische Vorming wil daar, onder andere via de kolommen van het VMT, aan bijdragen.

In zijn 'antwoord' op de 'goede vragen' van de antiglobalistische beweging komt Verhofstadt echter nog niet verder dan wat algemeenheden die het neoliberale optimisme moeten promoten. Los van het feit dat Verhofstadt een nogal neerbuigend en belerend toontje aanslaat – hij denkt misschien enkel met pubers te maken te hebben – is zijn argumentatie zwak onderbouwd en wil hij blijkbaar niet ingaan op de argumenten die de antiglobalisten zelf aanvoeren om kritisch of afwijzend te staan ten aanzien van de expanderende kapitalistische wereldeconomie. Daarnaast gebruikt hij in zijn argumentatie ook een aantal niet bewezen economische stellingen (zoals het aloude 'trickle down'-effect) en hoogst betwistbaar cijfermateriaal, dat we hier gemakkelijk zouden kunnen counteren met de gekende cijfers uit het Ontwikkelingsrapport van de UNO of met simpele economische vaststellingen. Twee jaar geleden kostte een pond koffie op de wereldmarkt gemiddeld 1.67 euro. Op het einde van vorige maand was de wereldkoffieprijs gedaald tot een luttele 59 eurocent. De arme koffieboer uit

het Zuiden vaart blijkbaar zeer wel bij deze 'vrijhandel'!

Wat opvalt is dat Verhofstadt de antiglobalisten op een haast correcte wijze opdeelt in twee categorieën, namelijk enerzijds de "slechte" antiglobalisten, namelijk conservatieven of reactionairen die zich achter eigen grenzen willen verschuilen, en anderzijds de "goede" antiglobalisten die uit naïviteit het kind met het mondiale badwater willen weggooien. Maar dit is slechts een retorisch trucje. Want Verhofstadt wil hiermee vooral de progressieve antiglobalisten recupereren voor zijn liberaal-kapitalistisch vrijhandelsproject. Zijn stelling is immers simpel: met meer vrijhandel komt er meer economische groei en dus meer welvaart voor iedereen. Hij laat de *losers* graag vallen omdat die niet in zijn liberaal wereldbeeld passen. Dat liberale wereldbeeld is op maat gemaakt voor de winnaars van de mondialisering.

Het probleem is dat vrijhandel altijd wordt bepleit door de sterkste partijen op de wereldmarkt en dat de regeringen van de sterkste kapi-

talistische landen ook de grootste pleitbezorgers zijn op allerhande fora om het vrije verkeer van goederen, diensten en kapitalen te bepleiten. Dit gebeurt uit eigenbelang. Absolute vrijhandel zal leiden tot een verdere concentratie van kapitaal, kennis en macht in de handen van slechts weinige multinationale bedrijven en banken en niet tot een betere spreiding ervan. Een 'vrije' markt heeft nooit bestaan en zal nooit bestaan. Markten worden gestructureerd door machtsverhoudingen tussen *wINNERS* en *losers*.

Het antwoord dat Verhofstadt verzint op de kwalen van deze tijd is zelf naïef. Zo meent hij dat het opzetten van grote monetaire zones de speculatie tegen de munten zal doen afnemen en de speculanten doen schrikken. Dat is niet te realiseren zonder grote schade te berokkenen aan de zwakste economieën. We weten allemaal dat de euro een politiek instrument is om de sterkste Europese economieën te dienen en dat de zwakke broertjes in Oost-Europa en de Balkan geen toegang zullen krijgen tot het lidmaatschap van de euro. Verhofstadt roemt het deugdzaam Singapore zonder erbij te vermelden dat we hier te doen hebben met een stadseconomie die een thuishaven is voor het kapitaal in een allerminst stabiele regio. Hij had ook Monaco, Liechtenstein of Zwitserland mogen noemen als modellanden met een aantrekkelijk fiscaal klimaat, nette en beschaafde inwoners en handige bankiers. De vergelijking tussen Singapore en Myanmar is dus allesbehalve intellectueel eerlijk.

De vorming en groei van monetaire regio's voltrekken zich op dit moment via de vrije import van kapitalen en het dollariseren van de kleine economieën in Latijns-Amerika of via de Duitse Mark/ euro op de Balkan. Deze ontwikkeling maakt een eigen monetair beleid van die landen de facto onmogelijk en koppelt de nationale geldcirculatie aan de geldpolitiek van de US of de EU. Globalisering op die manier holt de democratie razendsnel uit, doordat de nationale staten – dat wil zeggen de invloed van de arbeidersbeweging en de andere sociale bewegingen – niet alleen de speelbal worden van de grote bankiers, maar ook van de kapitaalbewegingen. Dat leidt tot een democratisch deficit.

Niemand minder dan de valutaspeculant Georges Soros heeft erop gewezen dat we de laatste jaren het slachtoffer zijn geworden van de neoliberale

fundamentalisten die in vrije markten de oplossing van alle kwalen van onze tijd zien. Het paradoxale is dat de vrije markt door lieden als Verhofstadt gezien wordt als een garantie voor meer welvaart en democratie, maar niet als een mogelijke bron van een verbreding van de kloof tussen arm en rijk in de wereld, hoewel hij dit op de internationale globalisatieconferentie in Gent al wat meer leek te erkennen na de stevige argumenten van Susan George, Naomi Klein, Yoke Ling Chee en Noreena Hertz, 'leading ladies' van het kritische politiek-economische denken. Toch zouden volgens hem de voordelen van de globalisering de nadelen nog altijd overschaduwden.

Volgens Verhofstadt leven wij vandaag dankzij de globalisering in een 'multiculturele, tolerante maatschappij' (sic). Met name Soros heeft de verbreding van de neoliberale ideologie echter aangegrepen om de opkomst van extreem rechts en het racisme te verklaren. De sterkste negatie van het geglobaliseerde kapitalisme lijkt op dit moment inderdaad niet de democratische globaliseringsbeweging te zijn, maar de beweging van Osama bin Laden en Filip Dewinter. Het diskrediet van de oude linkse vooruitgangsideologie heeft de deur op een kier gezet voor traditionalisme, lokalisme en ultrareactionair nationalisme.

Meer regulering en democratische controle zouden in de plaats moeten komen van de vrije beweging van kapitaal, diensten en goederen. Dat is iets wat de liberalen ook weten, maar alsnog reserveren voor het betonnen van de grenzen tegen ongewenste gelukszoekers. Het meest frappante in deze is dat door de NAFTA wel de Noord-Amerikaanse economie gekoppeld is aan de Mexicaanse, maar dat tussen beide regio's een grens met prikkeldraad loopt waar de Noord-Amerikaanse grenstroepen met scherp schieten op iedereen die illegaal naar het noorden wil. Jaarlijks komen er op die manier honderden Mexicanen om door politiekogels of door elektrocutie. Dat is meer dan er aan de Berlijnse Muur of aan de demarcatielijn tussen Oost en West ooit zijn gedood, maar zoiets haalt bijna nooit het nieuws.

Verhofstadt heeft het over wereldwijde ecologische normen maar vergeet te vermelden hoe de neoliberale globalisering het de bedrijven steeds makkelijker maakt 'maatschappelijke meerkosten' zoals vervuiling en energievervalsing overal ter

wereld te verhalen in de landen met de zwakste restricties op dat gebied. Onder het motto van de vrijhandel mogen landen ook geen producten weren die op een vervuilende manier zijn geproduceerd of de biodiversiteit schaden.

Mondiale problemen schreeuwen inderdaad om een mondiale oplossing. Alleen zijn er belangrijke economische krachten die systematisch dergelijke oplossingen hebben weten te dwarsbomen. De verdragen tegen landmijnen, tegen uitstoten van broeikasgassen, etc. zijn systematisch door de USA tegengewerkt. Een internationaal tribunaal tegen schendingen van de mensenrechten? Ja, maar dan mogen er geen Amerikaanse burgers voor gesleept worden. Vrije importen van landbouwproducten uit de Derde Wereld? Ja, maar dan mogen daar de Amerikaanse boeren maar niet het slachtoffer van worden. Wat bij Verhofstadt opvalt, is dat in zijn retoriek de reële machtsverhoudingen in de wereld nergens aan bod komen en dat hij in laatste instantie alle heil verwacht van de ethiek. Zonder ethische argumenten als waardevol te willen schuiven, moet men toch inzien dat de machtsverhoudingen in de wereld zich nooit hebben gestructureerd via ethische normen, maar wel via economische belangen en coalities.

De werkelijke machtsverhoudingen in de wereld worden bepaald door de USA als supermogendheid met in haar spoor de Britse waterdragers, en door de grote financiële en multinationale ondernemingen. Deze machtsverhoudingen spelen bij Verhofstadt geen enkele rol. Ze zijn geen bron van conflicten en belangentegenstellingen, doch slechts de uitdrukking van een logische gang van zaken. Men kan evenwel Verhofstadt bezwaarlijk als een handelsreiziger van het grootkapitaal zien of als iemand die op een directe manier verbonden is met kapitalistische belangengroepen. Maar dat belet hem niet om in naam van het zich mondialiserende kapitaal te spreken. Dat doet hij door de mondiale strategie van het kapitaal voor de grote massa aanvaardbaar te maken door te pleiten voor een ethisch globalisme dat de zogenaamde antiglobaliseerders moet winnen voor zijn project en een potentieel antikapitalisme in de kiem moet smoren.

Wat in de logica van Verhofstadt evenwel ontbreekt, is een globaal raamwerk waarin men het mobiele kapitaal aan dwingende maatregelen kan onderwerpen. De door Verhofstadt opgesomde instellingen zijn ofwel werkelijke machtsblokken (EU), meelijwekkende organisaties (Afrikaanse Unie) of zuivere associaties zonder enige machtsstructuren (Mercosur, Asean, NAFTA). In alle internationale organisaties delen de rijkste landen de lakens uit. Als er een politionele actie te voeren valt, dan doet Washington dat ofwel solo ofwel via de NATO en heeft de UNO het nakijken. Deze vorm van ethisch globaliseren gebeurt dan in naam van de grote principes (vrijheid, democratie, mensenrechten) die de Amerikaanse (en Europese) hegemonie moeten bevestigen,

maar zonder te praten over de verdere ontwikkeling van de sociale en economische rechten van het grootste deel van de wereldbevolking.

Zeker, Verhofstadt pleit voor een mondiaal politiek akkoord dat even krachtig is als de geglobaliseerde markt, maar de institutionele hefbomen

daarvoor tekent hij niet uit. Allicht is het nog te vroeg om over een "wereldregering" te praten, maar dat mag ons niet blind maken voor het gegeven dat er sinds de Tweede Wereldoorlog verschillende "wereldorganisaties" bestaan die allemaal uit het optimisme na de (gewonnen) strijd tegen het fascisme (maar niet tegen het militarisme) voortgekomen zijn. De UNO is er de belangrijkste van. Maar de UNO is een tandeloos en log orgaan geworden dat overal achteraan mag hinken en in periodes van crises goed is om haar secretaris-generaal een Nobelprijs te bezorgen. Mocht de UNO opnieuw tanden en wat meer haar op de tanden krijgen, dan zouden de USA de eersten zijn om hier tegen te ageren en om de subsidies nog meer omlaag te brengen (of de betalingen te laten achterlopen). Uiteraard kan men pleiten voor een Tobintaks. Misschien is de idee van een Tobintaks een eis die nog altijd geen concreet project dient. Maar wie zich voor de globalisering bekent, die kan in de Tobintaks een instrument zien om alvast een aantal wereldorganisaties te financieren en radicaal-democratisch te hervormen. Een degelijke financiële onderbouwing van ontwikkelingsorganisaties (NGO's), een andere wereldbank dan de huidige en een UNO

Wat in de logica van Verhofstadt

evenwel ontbreekt, is een globaal

raamwerk waarin men het mobiele

kapitaal aan dwingende maatregelen

kan onderwerpen.

met meer tanden zouden allemaal via Tobin en ook andere belastingmaatregelen (b.v. op bankdeposito's, dividenden en speculatieve grondstoffen-transacties) te financieren zijn.

Wat op dit moment ontbreekt, zijn de institutionele mechanismen om de machtsverhoudingen wezenlijk te beïnvloeden. Dit reformistische perspectief op wereldschaal wordt door Verhofstadt eigenlijk niet overgenomen, ook al pleit hij voor hervormingen. Verhofstadt gaat immers uit van de wereldleiders en de regeringen, niet van machtsvorming in de samenlevingen en machtsvererving via sociale bewegingen en organisaties. Verhofstadt gaat in laatste instantie immers uit van de (wereld)markt. En zoals we weten is de markt geen ding, maar een verhouding waar vraag en aanbod elkaar horen te ontmoeten. Door de botsingen op de wereldmarkten van goederen en arbeidskrachten zal niet de liberale harmonie gaan heersen, maar wel de conflicten. Deze conflicten mede helpen beheersen en omzetten in positieve economische en sociale veranderingen is precies een van de grote taken van de zogenaamde "antiglobalistische beweging". Verhofstadt vergeet echter dat via dergelijke bewegingen vroeger nieuwe maatschappelijke en politieke verhoudingen zijn tot stand gekomen. De opkomende arbeidersbeweging was immers ook tegen "de" markt – vooral tegen de ongereguleerde arbeidsmarkt – en plaatste tegenover het "help uzelve" van de liberalen de collectieve solidaire mechanismen gegarandeerd en opgelegd door de staatsmacht. Dat deed ze niet door terug te willen naar de politieke en sociale verhoudingen uit de Middeleeuwen, maar door de moderne liberale staat aan te passen aan haar strategie van "de politiek tegen de liberale en ongetemde markt". De liberale feesten was de strategische inzet van de arbeidersstrijd. Nu is dat de uitdaging voor de arbeidersbeweging én de veelkleurige coalities "democratische globalisten": die krachtsverhoudingen opbouwen en werken aan een globaal alternatief programma tegen het neoliberalisme. Groenen en sociaaldemocraten willen via normen en politieke structuren ons sociaal 'model' in de hele wereld doorvoeren, maar sociale rechten laten zich niet exporteren. Die worden afgedwongen door de strijd.

Verhofstadt wil nu om de zes maanden een conferentie met de antiglobalisten organiseren, met onder andere de steun van Bill Clinton. Maar wat

doet hij intussen in België en Europa? Waar blijft nu die Tobintaks, waarvan de praktische haalbaarheid wetenschappelijk werd aangetoond? Hoe zit het met schuldkwijtscheling van de derdewereldlanden? Wanneer worden de richtlijnen van de Internationale Arbeidsorganisatie juridisch afdwingbaar? Waar blijven het sociaal en democratisch Europa waar de neoliberale ideologie niet in de 'grondwet' zelf vervat zit? Daar rept Verhofstadt met geen woord over. Voor dat soort veranderingen zal deze nieuwe maar verscheiden beweging de volgende jaren ongetwijfeld blijven mobiliseren. Of er aan die strijd ook een politiek verlengstuk komt, blijft voorlopig nog onduidelijk. Ook de democratische globalisten pleiten voor een politieke globalisering. Duidelijk is wel dat zij toch een ander soort 'wereldregering' willen dan onze premier. De weg naar de hel is geplaveid met goede voornemens. Als dat naar het voorbeeld van de Wereldhandelsorganisatie opnieuw een marktgestuurd politiek orgaan wordt zal er weinig fundamenteels veranderen. Het Universele Verdrag van de UNO begon met de aanhef "Wij, volkeren van de wereld...". De politieke realiteit van de Koude Oorlog en het triomfantelijke neoliberalisme van het laatste decennium hebben de hoop op zo'n 'Volkenbond' al ten tweede male de kop in gedrukt. Op dat moment weerklinkt de roep voor een wereldwijde democratisering. Kan zo'n wereldregering wel zonder dat de mondiale politiek-economische krachtsverhoudingen eerst grondig worden gewijzigd?